

การสื่อสารเพื่อการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงคุณค่าประเพณีแม่น้ำช้าง ตำบลนาพูน อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่

Communication for Retention and Change of Haenam-Chang's Value, Napoon, Wangchin, Phrae

อมรรัตน์ แปนนา, รศ.อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์

Amornrat pangna, Assoc.Prof.Ubolwan Preamsritat

นักศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์และนวัตกรรมการ

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ สาขาวิชานิติศาสตร์และนวัตกรรมการ

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติประเพณีแม่น้ำช้างถึงรูปแบบพิธีกรรม
บทบาท องค์ประกอบ หน้าที่ ของประเพณีแม่น้ำช้าง ๒) เพื่อศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลง
รูปแบบพิธีกรรม บทบาท องค์ประกอบ หน้าที่ และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ
พิธีกรรม บทบาท องค์ประกอบ หน้าที่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร
ที่เกี่ยวข้อง การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสัมภาษณ์
แบบกลุ่ม กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการประเพณีแม่น้ำช้าง กลุ่มผู้สูงอายุ
ในชุมชน กลุ่มเยาวชน กลุ่มภายนอกชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลนาพูน

ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีแม่น้ำช้างเป็นประเพณีสำคัญที่จัดขึ้นมาเพื่อขอขมาช้างที่เคยใช้
คำพูดหยาบคาย บังคับใช้งาน และยังเป็นประเพณีเพื่อระลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว
เพื่อให้แนวทางในการเพาะปลูกพืชผลในแต่ละปี ประเพณีนี้จัดขึ้นในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี หน้าที่
ของประเพณีแม่น้ำช้างคือ ทำหน้าที่ระดมพลังชุมชน สืบทอดความเชื่อ สร้างความสามัคคีเป็นปึกแผ่น
สืบทอดอัตลักษณ์ สร้างความมั่นคงในจิตใจ ความบันเทิง เป็นต้น ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
ของประเพณีแม่น้ำช้างคือ ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ประกอบอาชีพ การเมืองท้องถิ่น การท่องเที่ยวและ
วัฒนธรรม โดยมีแนวทางในการฟื้นฟูและอนุรักษ์คือ จัดทำประวัติและขั้นตอนประเพณีแม่น้ำช้าง
ในรูปแบบหนังสือแล้วนำไปมอบให้ห้องสมุดโรงเรียน เพื่อให้นักเรียน เยาวชน ได้ศึกษาและเก็บไว้

ยังศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแพร่ รวมถึงการจัดกิจกรรมที่ให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมพิธีกรรมได้ตามความถนัด ส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้แก่ชุมชนอื่นๆเข้ามาร่วมประเพณีและนำไปเป็นตัวอย่างประเพณีแก่ชุมชนอื่นๆ บทความนี้นำเสนอเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมแม่น้ำช้างตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่ชาวชนวนาพูนร่วมกันรักษาไว้ แต่ยังคงรักษาการเคารพนับถือช้าง บรรพบุรุษ นับถือผี ซึ่งเป็นความเชื่อของชาวบ้านตลอดมา เพื่อให้เกิดความสงบสุข ผี คน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และเคารพซึ่งกันและกัน บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การสื่อสารเพื่อการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงคุณค่าประเพณีแม่น้ำช้าง ตำบลนาพูน อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่

คำสำคัญ : การสื่อสาร, การเปลี่ยนแปลงคุณค่าของประเพณีกระบวนการสืบทอด, การเปลี่ยนแปลงรูปแบบ, พิธีกรรม, ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงรูปแบบพิธีกรรม

Abstract

The purposes of the study of this research are 1) to study the history of Hae Nam Chang Festival including ritual forms, roles, elements, and duties of Hae Nam Chang Festival 2) to study the changing nature of ritual forms, roles, elements, duties, and the factors which affect the changing nature of ritual forms, roles, elements, and duties since the past until now by using a content analysis from related documents, a participant and non-participant observation, an in-depth interview, and a focus group. The targets of the study are: a group who prepare a ritual, seniors in a community, youths, and a group outside a community including Na Phun Administration Organization.

It is found that Hae Nam Chang Festival is the important tradition to ask for forgiveness from elephants that we used to ribald and force to use. In addition, Hae Nam Chang Festival is the tradition to recall the obligation of ancestors who have passed away and to offer the guidelines to crops cultivation each year. This tradition will be held in April. The duties of Hae Nam Chang Festival are: community mobilization, beliefs inheritance, harmony creation, identities inheritance, constancy in mind creation, entertainment, etc. The factors that affect the changing

nature of Hae Nam Chang Festival are: technologies, occupations, local politics, tourisms, and cultures. The guidelines to regenerate and conserve Hae Nam Chang Festival are: to write the history and the process of Hae Nam Chang Festival into the book and put the book in the school library and Phrae cultural center, to prepare a ritual for youth's participation, and to promote for other community's participation and use as a tradition model.

This article presents about the changing nature of Hae Nam Chang Festival from the past until the present that community members conserve but still remain to respect elephant, ancestor, and spirit which is the faith of the people all the time in order to have peace, spirit and people live together happily as a result of mutual respect each other.

This article is a part of the thesis subject named Communication for Retention and Change of Hae Nam Chang's Value, Napoon, Wangchin, Phrae.

Keywords: Communication, the changing value of the inheritance process, the changing nature of ritual forms, the factors which affect the changing nature of ritual forms

บทนำ

ในภูมิภาคเหนือของประเทศไทยมีลักษณะเป็นหุบเขา อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ เป็นเมืองแห่งวัฒนธรรมล้านนา ที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น จังหวัดแพร่เป็นหนึ่งในจังหวัดที่อยู่ในภูมิภาคเหนือตอนบน ติดกับจังหวัดอุดรธานี สุกโขทัย ลำปาง มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านป่าไม้มีวัฒนธรรมที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป แต่ถ้าพูดถึงจังหวัดแพร่ ทุกคนในที่นี้จะนึกถึงผ้าหม้อฮ่อม ซึ่งเป็นผ้าพื้นเมืองของชาวจังหวัดแพร่ ประเพณีที่ขึ้นชื่อของจังหวัดแพร่นั้นมีหลายประเพณี อาทิเช่น ไห้วพระธาตุช่อแฮเป็นพระธาตุประจำจังหวัดแพร่ ประเพณีตากธรรมตานข้าวใหม่ ผิงไฟพระเจ้า เป็นต้น ประเพณีเหล่านี้จะพบเห็นที่จังหวัดแพร่เท่านั้น

อำเภอวังชิ้น เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดแพร่ที่มีอาณาเขตติดกับจังหวัดสุโขทัย และจังหวัดลำปาง ตั้งอยู่ในแนวเทือกเขาผีปันน้ำกลางและเทือกเขาผีปันน้ำตะวันออกอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดแพร่ ชาวอำเภอวังชิ้นส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมืองเป็นคนเชื้อชาติไทยซึ่งเรียกตนเองว่า “คนเมือง” และ

ยังมีชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง อีกร้อ ชาวไทยใหญ่ และคนไทยเชื้อสายจีน จัดเป็นชนกลุ่มน้อยของอำเภอวังชิ้น วิถีชีวิตของคนชาวอำเภอวังชิ้นเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายยึดถือประเพณีแบบชาวไทยภาคเหนือทั่วไปมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง อาชีพ ส่วนใหญ่มีอาชีพการเกษตร

วัฒนธรรมของชาวบ้านอำเภอวังชิ้น ที่มีการปฏิบัติกันมาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคนส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมความเชื่อ เกิดตามสภาพปัญหาของสภาพแวดล้อมในพื้นที่และความสามารถของคนในท้องถิ่นซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนแทบทั้งสิ้น เช่น ความเชื่อเรื่องขวัญหาย ความเชื่อเรื่องการเลี้ยงผีเจ้าไฮ (การไหว้เจ้าที่) เป็นต้น ทั้งนี้ความเชื่อที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงหนึ่งในความเชื่อที่นับถือต่อ ๆ กันมา และปฏิบัติกันมา ยังมีประเพณีที่เกิดขึ้นในตำบลเล็กๆของอำเภอวังชิ้นจังหวัดแพร่คือ “ประเพณีแห่น้ำช้าง” ที่เป็นประเพณีขึ้นชื่อของตำบลนาพูน เริ่มจากชาวบ้านตำบลนาพูนในอดีตประกอบอาชีพหลักเกี่ยวกับป่าไม้ การตัดไม้ การลากท่อนซุงในอดีตยังไม่มีเครื่องทุ่นแรงในการบรรทุก ขนย้ายท่อนไม้ ที่อยู่ในป่าและในหุบเขาลึก จึงมีการนำช้างจากในป่าเพื่อนำมาเป็นเครื่องทุ่นแรงในการบรรทุก ขนย้าย ลากซุง

ในทุกๆปีชาวบ้านตำบลนาพูนจะมีวันพักช้าง หยุดจากการทำงานในช่วงฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายนของทุกปี เพราะเป็นช่วงที่มีอากาศร้อนจัดและอาจทำให้ช้างหงุดหงิดหรือที่เรียกว่าช้างตกมัน ได้ ชาวบ้านจึงถือโอกาสในช่วงเวลานี้มาเพื่อจัดประเพณีเพื่อเป็นการขอมาช้างที่ได้กระทำล่วงเกินกับช้างไป เช่น การตี การด่าว่าด้วยคำไม่สุภาพ เป็นต้น โดยการใช้ น้ำอบ น้ำหอม ที่ประกอบไปด้วย ขมิ้นชัน แป้งหอม ผิวนะมกรูด ผลส้มป่อย นำไปใส่ภาชนะไว้บนหลังช้าง แล้วนำช้างแห่น้ำไปตามถนนในหมู่บ้าน ซึ่งในหมู่บ้านจะมีศาลหรือศาลากราบไหว้บรรพบุรุษ ฟัน้องหรือญาติในเขตพื้นที่บริเวณนั้นๆ ก็จะนำช้างเดินไปข้างศาลของบรรพบุรุษ แล้วเอาน้ำอบน้ำหอมจากศาลนั้นใส่ไปบนหลังช้างจนครบศาลในหมู่บ้าน หลังจากนั้นนำน้ำอบ น้ำหอม ลงมารดน้ำดำหัวบรรพบุรุษก่อนที่จะมาทำพิธีเข้าร่างทรง (อันเชิญวิญญาณของบรรพบุรุษเข้ามาเข้าสิงในตัวร่างทรง เพื่อที่ร่างทรงได้ทำการเขยน้ำ (เทน้ำ) เพื่อทำการเสี่ยงทายว่าพืชผลทางการเกษตร ข้าว จะอุดมสมบูรณ์หรือไม่ หากตักน้ำอบน้ำหอมออกมาเป็นสีขุ่นขึ้น ก็จะทายว่าเป็นข้าวนาได้ผลดี ฝนจะตกตามฤดูกาลดี พืชไร่จะอุดมสมบูรณ์ดี แต่หากว่าน้ำอบน้ำหอมที่เขยลงมาเป็นสีจางไม่ขุ่นขึ้น จะทำนายว่า ฝนจะมีน้อย น้ำแล้ง พืชผลจากการเกษตรจะได้ผลผลิตไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งเป็นความเชื่อที่ชาวบ้านปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนานและยังคงปฏิบัติกันจนถึงปัจจุบัน

ในปัจจุบันประเพณี หรือพิธีกรรมแห่น้ำช้างยังคงอยู่ให้เห็นเป็นประจำทุกปี ถึงแม้ช้างในตำบลจะไม่มีเหลือแล้วสักเชือก แต่จะมีการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมต่างๆเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยไปบ้าง อย่างเช่น

การนำเอารถยนต์มาแทนช้างเพราะเนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่หันมาทำอาชีพเกษตรกรรมไม่ทำป่าไม้เหมือนสมัยก่อน เพราะมีกฎหมายการตัดไม้ทำลายป่ามาครอบคลุมไว้ จึงไม่มีการนำช้างมาใช้งานเหมือนเช่นอดีตอีก แต่หากจำเป็นต้องมีการใช้ช้างในการประกอบพิธีกรรม ก็จะมีการเช่าช้างจากศูนย์เลี้ยงช้างจังหวัดสุโขทัยเพื่อมาทำพิธีกรรม โดยช้างที่เช่ามาเป็นช้างของทางศูนย์เลี้ยงช้าง ไม่ใช่ช้างที่ชาวบ้านเลี้ยงเอง

จึงเกิดผลทำให้ความน่าเชื่อถือ ความศรัทธา ในส่วนของการทำขวัญช้างได้ลดน้อยลง และเสื่อมคุณค่าไปในที่สุด

ประเพณีจะกลายเป็นประเพณีที่จัดขึ้นมาเพื่อความรื่นเริงเพียงอย่างเดียว ไม่ได้จัดมาเพื่อบอกถึงคุณค่าช้าง และอีกสิ่งหนึ่งที่เปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัดคือ การนำเอาหมอสู่ขวัญที่ไม่ใช่หมอชาวบ้านแต่เป็นหมอสู่ขวัญที่เป็นนักร้องชื่อดังมาทำพิธีการแทน ซึ่งจากการสอบถามชาวบ้านพบว่า เอามาเพื่อดึงดูดให้คนในท้องถิ่นและต่างถิ่นเข้ามาร่วมงานและเข้าร่วมในพิธี ในอดีตจะใช้หมอสู่ขวัญของชาวบ้านเพื่อให้เกิดความใกล้ชิดแต่ตอนนี้กลับไม่ใช่ และอีกเหตุผลหนึ่งคือ ทางตำบลนาพูนได้มีการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ ทำให้มีงบประมาณในการจ้างดารานักร้อง ศิลปิน มาในครั้งนี้นี้ด้วย

ผู้วิจัยเอง เป็นอาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวมาตั้งแต่เด็ก ซึ่งได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของประเพณีนี้เป็นอย่างมาก เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ขั้นตอนปฏิบัติตั้งแต่เริ่มทำพิธี จนถึงจบการทำพิธี สมัยนั้นยังพอจำความได้เป็นครั้งคราว ได้เห็นช้าง เห็นชาวบ้านร่วมมือกัน เห็นญาติผู้ใหญ่ เป็นเหมือนวันรวมญาติพี่น้อง จนทำให้คิดว่าเป็นประเพณีที่สำคัญของตำบลนาพูน และเป็นประเพณีที่ต้องอยู่คู่กับตำบลนาพูนไปแล้ว ควรค่าแก่การรักษาไว้ อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่คุณค่าของประเพณีควรอนุรักษ์ให้คงอยู่ไว้เพื่อให้ลูกหลานได้รับรู้จากรุ่นสู่รุ่น

จากการที่ผู้วิจัยซึ่งเป็นคนในพื้นที่ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงตามที่กล่าวมา จึงอยากจะศึกษาเรื่องนี้เพื่อเก็บรักษาวัฒนธรรมประเพณีนี้เอาไว้ให้อยู่คู่กับตำบลนาพูนต่อไป และทำอย่างไรไม่ให้ประเพณีนี้ลดคุณค่าไป เยาวชนสามารถมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมข้างต้นนี้ได้อย่างไร เพื่อให้มองเห็นถึงคุณค่าของประเพณีอย่างแท้จริง เพื่อที่จะสืบทอดประเพณีนี้ไปจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลานต่อไป รักษาไว้ให้เป็นเอกลักษณ์ของตำบลและภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้หายไปจากชุมชน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาประวัติประเพณีแม่น้ำช้าง รวมถึงรูปแบบพิธีกรรม บทบาท องค์ประกอบ หน้าที่ของประเพณีแม่น้ำช้าง

๒. เพื่อศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงรูปแบบพิธีกรรม บทบาท องค์ประกอบ หน้าที่ และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบพิธีกรรม บทบาท องค์ประกอบ หน้าที่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสื่อสารเพื่อการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงคุณค่าของประเพณีแม่น้ำช้าง ตำบลนาพูน จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยอาศัยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลศึกษา การตอบปัญหานาวิจัยในหัวข้อต่างๆ ซึ่งตัวผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนและรายละเอียดต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. แหล่งที่มาของข้อมูล

๑.๑ แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร วารสารวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ เอกสารชุดความรู้เรื่องแผนชุมชนตำบลนาพูน, เอกสารเพื่อการประชาสัมพันธ์, เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรม ๔ เวียงกลุ่มจังหวัดล้านนาตะวันออก เชียงราย พะเยา น่าน แพร่, วารสารเรื่องเล่าชาวไทยพวน, หนังสือฐานข้อมูลศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญา ในกลุ่มจังหวัดล้านนาตะวันออก, หนังสือ ๙ เส้นทาง ๘ วิถีแห่งอารยธรรมไทย , หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดแพร่, เอกสารหลักสูตรวิชาเลือกสาระพัฒนาสังคม แม่น้ำช้าง ของศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอวังชิ้น โดยผู้วิจัยศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) เอกสารทางวิชาการ หนังสือราชการ บันทึกหมู่บ้าน แผ่นพับ หรือเอกสารสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่ปรากฏภาพ เนื้อหาของตัวประเพณี “แม่น้ำช้าง”

๑.๒ แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล (In - depth interview) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้นำประชาชนในชุมชนที่เข้าร่วมประเพณีนี้ โดยผู้วิจัยเองได้ศึกษาถึงรูปแบบพิธีกรรม บทบาท องค์ประกอบของประเพณีแม่น้ำช้าง กระบวนการสื่อสารในการจัดพิธีแม่น้ำช้าง รวมถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงปัจจัยที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนร่วมในพิธีกรรมนั้นๆ เพื่อให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของประเพณีแม่น้ำช้างอย่างแท้จริง รวมถึงผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเอง ซึ่งแต่ละคำถามของกลุ่มคนเหล่านี้จะมีความแตกต่างกันออกไปเพื่อให้ได้คำตอบที่แท้จริง

๒. ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรกลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ (๑) กลุ่มประชากรในท้องถิ่นแบ่งโดยการยึดเขตของหมู่บ้านของตำบลนาพูนเป็นหลัก จำนวน ๑๘ คน (๒) กลุ่มคนในท้องถิ่นที่ประกอบพิธีกรรม

ของประเพณีแม่น้ำช้าง จำนวน ๓ คน (๓) กลุ่มหน่วยงานนอกชุมชน ตำบลนาพูน จำนวน ๒ คน สรุปรวมจำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้จำนวน ๒๓ คน

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้รับการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ สัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม นำมารวบรวม เรียบเรียงเพื่อนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ และนำเสนอรายงานในรูปแบบของการพรรณนาโวหาร (Descriptive Report) เพื่อสรุปประเด็นสำคัญ และตอบปัญหานำวิจัยที่กำหนดไว้

ผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการสืบทอดและการเปลี่ยนแปลงคุณค่าประเพณีแม่น้ำช้าง ตำบลนาพูน อำเภอวังชัน จังหวัดแพร่” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสืบทอดในการจัดพิธีแม่น้ำช้าง ของชุมชนตำบลนาพูน จังหวัดแพร่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ลักษณะการเปลี่ยนแปลงรูปแบบพิธีกรรม บทบาท องค์ประกอบ หน้าที่ และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบพิธีกรรม บทบาท องค์ประกอบ หน้าที่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ตัวผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแม่น้ำช้าง ตำบลนาพูน อำเภอวังชัน จังหวัดแพร่ ในเอกสารที่เป็นของหน่วยงานราชการ และหน่วยงานเอกชน (Documentary Research) วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มตัวอย่าง (In-depth Interview) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม (Participatory and Non-participatory) โดยในช่วงงานประเพณีแม่น้ำช้าง ตำบลนาพูน อำเภอวังชัน จังหวัดแพร่ ซึ่งตรงกับวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๗ ได้เข้าร่วมประเพณีแม่น้ำช้างด้วย และการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดตอบโจทย์ปัญหานำวิจัย ซึ่งผู้วิจัยขอสรุปผลการวิจัยตามหัวข้อปัญหานำวิจัยประเด็นดังต่อไปนี้

๑. เพื่อศึกษาประวัติประเพณีแม่น้ำช้างถึงรูปแบบพิธีกรรม บทบาท องค์ประกอบ หน้าที่ของประเพณีแม่น้ำช้าง

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีสืบทอดพื้นบ้าน ซึ่งเป็นประเพณีแม่น้ำช้าง ตำบลนาพูน อำเภอวังชัน จังหวัดแพร่ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาจากบรรพบุรุษ เป็นประเพณีที่ทางชุมชนให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ตัวผู้วิจัยได้ร่วมศึกษาประวัติของประเพณี ที่มาของประเพณีแม่น้ำช้างนี้ด้วย

ประเพณีแห่น้ำช้างเป็นประเพณีที่เก่าแก่ของชาวตำบลนาพูนที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยการบอกเล่าสืบทอดมาเป็นทอดๆ ยาวนานกว่า ๑๐๐ ปี โดยประมาณจากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในชุมชน ประเพณีแห่น้ำช้างเริ่มจากที่ชุมชนในสมัยก่อนประกอบอาชีพเกี่ยวกับป่าไม้ อยู่กับป่าไม้ ใช้ช้างในการลากซุง นำช้างมาใช้งาน ช้างที่ได้เกิดจากการที่ชาวบ้านไปคล้องช้างมาจากป่าแล้วนำมาใช้งาน ช้างที่ได้มานั้นหลังจากที่ใช้งานเสร็จจะมีการขอมาช้างที่กล่าวคำว่า ตี หรือใช้คำพูดที่หยาบคายกับช้างไป และยังเป็นการให้ช้างได้พักผ่อนอีกด้วย ช่วงเวลาที่จัดประเพณีจะจัดขึ้นในช่วงเดือนห้าหรือเดือนเมษายน ของทุก ๆ ปี ซึ่งเป็นช่วงฤดูร้อน ชาวบ้านจะไม่ใช้งานช้างในช่วงนี้ เพราะกลัวว่าช้างจะตกมันเนื่องจากอากาศร้อน จึงถือเอาช่วงเวลานี้จัดงานประเพณีขึ้น

ประเพณีแห่น้ำช้างนี้สิ่งที่ทำควบคู่กันไปคือการเข้าทรงผีบรรพบุรุษ เมื่อมีประเพณีแห่น้ำช้างก็ต้องมีการเข้าทรงผี เพื่อระลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษที่สร้างเมืองเราขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะผ่านไปหลายสิบปี ประเพณีก็ยังคงความเป็นประเพณี มีการแห่น้ำ ช้าง การเข้าทรงผี การเสี่ยงทำนายน้ำ การส่งเคราะห์ เป็นต้น

องค์ประกอบของประเพณีแห่น้ำช้าง ตำบลนาพูน จังหวัดแพร่ สามารถสรุปองค์ประกอบทั้ง ๑๒ ข้อตามแนวคิดองค์ประกอบสื่อพิธีกรรม^๑ ได้ดังนี้

๑. ประเภทของสื่อพิธีกรรมที่แบ่งตามมานุษยวิทยา ประเพณีแห่น้ำช้างจัดอยู่ในพิธีกรรมที่ทำอย่างเป็นประจำต่อเนื่อง

๒. จากการเสี่ยงทำนายเขยน้ำสั้มป่อยของร่างทรงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมกับชีวิตจริง

๓. สถานภาพของสื่อพิธีกรรม (Status) สถานภาพของประเพณีแห่น้ำช้างจัดอยู่ในสื่อพิธีกรรมที่อยู่ในสภาพข้างนอกเข้มแข็ง แต่ข้างในกลวง

๔. ผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholder) ผู้ที่มาร่วมมีคุณสมบัติทางประชากร เป็นประเพณีที่รวมทุกเพศทุกวัยทุกชนชั้น

๕. ระบบการแบ่งงานกันทำ แบ่งตามความถนัดของแต่ละบุคคล

๖. ช่วงเวลาของประเพณีแห่น้ำช้างในอดีตจะกำหนดตามมติของชาวบ้านที่มีการว่างจากการทำไร่ ทำสวน คือในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี

^๑ กาญจนา แก้วเทพ, เมื่อสื่อพิธีกรรมเป็นลำนํ้าแห่งความสุข, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท โรงพิมพ์ศาลาแดง จำกัด, ๒๕๕๙).

๗. พื้นที่/สถานที่/เทศะ คือ สถานที่ในการจัดงานประเพณีคือ หมู่บ้านวังลึก เพราะเป็นหมู่บ้านที่มีช้างมากที่สุด และเป็นหมู่บ้านที่เป็นต้นกำเนิดของการสู้ขวัญช้าง

๘. สิ่งของ/เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรมแบ่งออกเป็น ๕ แบบ

๘.๑ ประเภทและปริมาณของสิ่งของคือ จำนวนบายศรีสู้ขวัญจะทำเพียงอันเดียว เพื่อที่จะได้รวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ส่วนด้ายสายสิญจน์จะมีตามจำนวนช้างที่เข้าร่วมพิธี

๘.๒ จัดเตรียม คือ ผู้ที่ทำบายศรีสู้ขวัญจะต้องเป็นผู้เฒ่าผู้แก่และแม่บ้าน

๘.๓ ความเข้มงวด คือ ในการทรงเจ้าจะต้องมี เหล้า มีไข่ต้ม บุหรี่ เมี่ยง หมากพลู บายศรี เพื่อให้ผีบรรพบุรุษเข้าร่างทรง

๘.๔ ค่าใช้จ่าย คือ ค่าใช้จ่ายในการจัดงาน ในอดีตค่าใช้จ่ายทั้งหมดชาวบ้านจะรวบรวมเงินแต่ละหลังคาเรือน เพื่อมาเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดประเพณี แต่ในปัจจุบันทางด้านองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาดูแลในเรื่องการจัดงาน และดูแลเรื่องค่าใช้จ่ายให้กับชาวบ้าน

๘.๕ บทบาทของสิ่งของแต่ละอย่างในพิธีกรรม คือ เหล้า ไข่ต้ม บุหรี่ เมี่ยง หมากพลู บายศรี

๙. ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมจะแบ่งออกเป็น ๓ ช่วงคือ ช่วงก่อนพิธีกรรม ช่วงพิธีกรรม ช่วงหลังทำพิธีกรรม

๑๐. รูปแบบ/เนื้อหา ความหมาย คุณค่า

๑๑. อารมณ์/จังหวะ เจียบสงบ ครื้นเครง

๑๒. บทบาทหน้าที่ของสื่อพิธีกรรม

วิเคราะห์คุณลักษณะของประเพณีแม่น้ำช้าง ตำบลนาพูน จังหวัดแพร่ ตามแนวคิดต้นไม้แห่งคุณค่า มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ สรุปได้ดังนี้

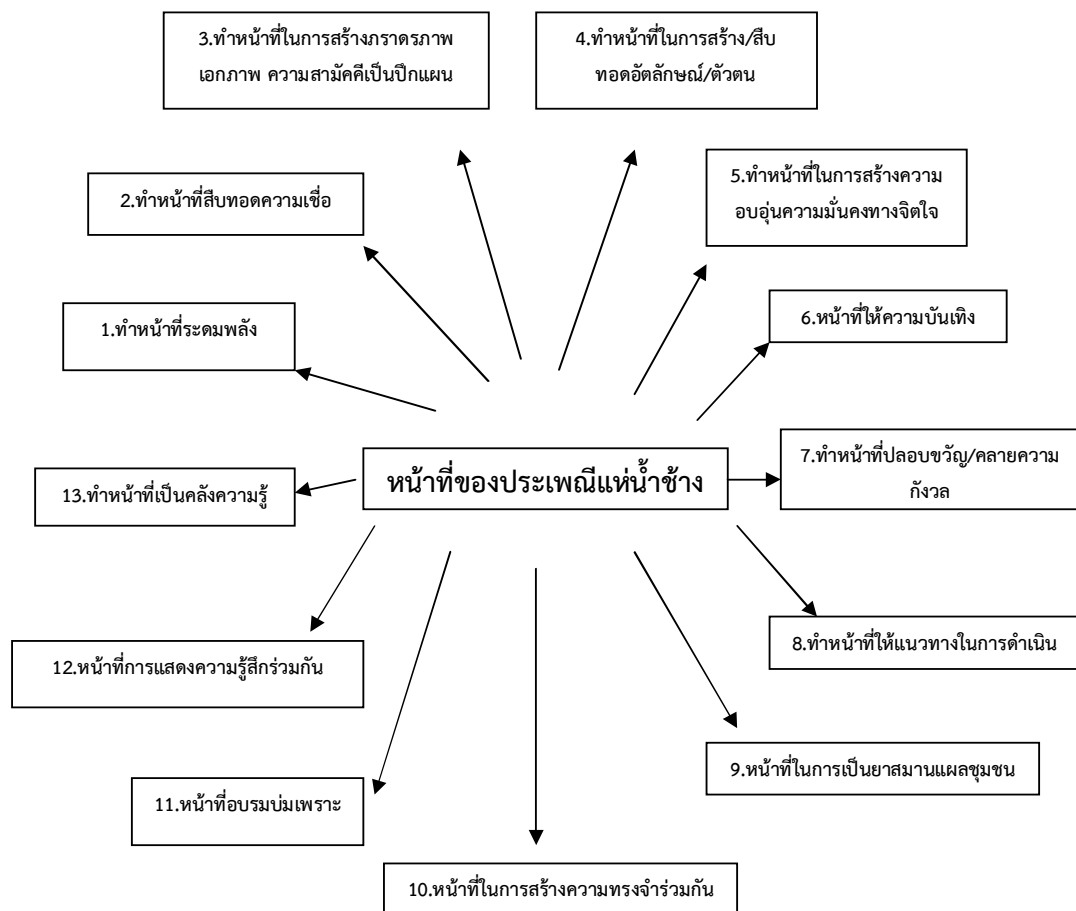
ส่วนที่มองเห็นได้ ได้แก่ ลำต้น ดอก ใบ กิ่งก้าน ผล ส่วนนี้เรียกว่า รูปแบบ ส่วนที่มองเห็นได้ในพิธีกรรมแม่น้ำช้างได้แก่ พิธีกรรมแม่น้ำช้าง การสาดน้ำช้าง การเลี้ยงขานน้ำ การบายศรีสู้ขวัญช้าง การส่งเคราะห์ของหมอผี การไล่สิ่งไม่ดีออกจากตัวเอง ทั้งนี้ส่วนรูปแบบในของพิธีกรรมที่มองเห็นสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยได้

ส่วนที่มองไม่เห็น ได้แก่ ส่วนที่อยู่ใต้พื้นดิน คือ รากแก้ว รากฝอย ส่วนนี้เรียกว่า เนื้อหา คุณค่า ความหมาย ซึ่งในการจัดพิธีกรรมก็ได้สอดแทรกเนื้อหาสาระไว้มากมาย เนื้อหาสำคัญๆ มีดังนี้ การสร้างความตระหนักและเห็นคุณค่าของช้าง การแสดงถึงความเคารพต่อบรรพบุรุษ ส่วนที่มอง

ไม่เห็นจะมีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต คือจะไม่เห็นคุณค่าของช้าง เพราะปัจจุบันไม่มีใช้ช้างในการทำงาน เป็นเพียงแค่อ้อย่างเดียวแค่นั้น

บทบาทและหน้าที่ของประเพณีแห่น้ำช้าง ตำบลนาพูน จังหวัดแพร่ ที่มีผลต่อชุมชน บทบาทหน้าที่ของพิธีแห่น้ำช้าง วิเคราะห์ตามทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรม สามารถสรุปได้ดังนี้

หน้าที่ของแห่น้ำช้างที่มีผลต่อชุมชนนาพูน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ยังคงความมีหน้าที่ของตัวมันเองอยู่ถึงแม้ว่ารูปแบบพิธีกรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงไป สามารถแบ่งได้ดังนี้



๑. ทำหน้าที่ระดมพลชุมชน คือเป็นประเพณีที่จัดในวันเดียว ชุมชนนาพูนจึงร่วมแรงร่วมใจในการจัดประเพณีนี้

๒. ทำหน้าที่สืบทอดความเชื่อ คือชุมชนเชื่อว่าผีบรรพบุรุษมีจริง และปฏิบัติตามกันเป็นรุ่นต่อรุ่น

๓. ทำหน้าที่ในการสร้างภราดรภาพ/เอกภาพ/ความสามัคคีเป็นปึกแผ่น คือจัดประเพณีนี้ขึ้นมาเพื่อสร้างความสามัคคีปรองดองกันในชุมชน

๔. ทำหน้าที่ในการสร้าง/สืบทอดอัตลักษณ์/ตัวตน คือสืบทอดอัตลักษณ์ใส่เสื้อผ้าหม้อฮ่อมของชาวจังหวัดแพร่

๕. หน้าที่ในการสร้างความอบอุ่น/ความมั่นคงทางจิตใจ คือชุมชนเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะปกป้องดูแลรักษาลูกหลานให้มีความสุข ปลอดภัยใช้เจ็บ

๖. หน้าที่ให้ความบันเทิง คือให้ความสนุกสนาน พักผ่อนหย่อนใจแก่คนในชุมชน

๗. ทำหน้าที่ปลอบขวัญ/คลายความกังวล คือเข้าทรงผีบรรพบุรุษไม่จำเป็นต้องเข้าแคว้นประเพณีเท่านั้น แต่สามารถเข้าได้ตลอดเมื่อมีเรื่องทุกข์ไม่สบายใจ

๘. ทำหน้าที่ให้แนวทางในการดำเนินชีวิต คือการเสี่ยงทายน้ำช้างเป็นการแนะแนวทางในการเพาะปลูกพืช

๙. หน้าที่ในการเป็นยาสมานแผลชุมชน คือเยาวชนในชุมชนที่มีความขัดแย้งกันเมื่อเข้าร่วมงานก็จะร่วมงานอย่างสงบ ไม่ทะเลาะกัน

๑๐. หน้าที่ในการสร้างความทรงจำร่วมกัน คือการถามหาญาติของผีบรรพบุรุษที่เอยถามในวันงาน

๑๑. หน้าที่อบรมบ่มเพาะ คือสอนให้รู้ถึงบุญคุณบรรพบุรุษที่สร้างเรามาจนถึงปัจจุบัน

๑๒. หน้าที่การแสดงความรู้สึกร่วมกัน คือชุมชนเกิดความสงสารเพื่อนบ้านเมื่อเกิดการล้มตายและเข้าร่วมช่วยงาน

๑๓. ทำหน้าที่เป็นคลังความรู้ คือรูปภาพความสามัคคีของชุมชน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีแม่น้ำช้าง ตำบลนาพูน จังหวัดแพร่ ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของประเพณี สามารถแบ่งออกได้ดังนี้

๑. ปัจจัยด้านเทคโนโลยี เมื่อเทคโนโลยีเข้ามาในชุมชน ความสะดวกสบายก็เข้ามาทำให้วิถีชีวิต การประกอบอาชีพเปลี่ยนไป คนหันไปพึ่งพาเทคโนโลยีมากยิ่งขึ้น อย่างประเพณีแม่น้ำช้างนี้เมื่อมีรถเข้ามาเป็นตัวช่วยในการยกของหนักแทนช้างได้ช้างจึงไม่ถูกใช้งาน และเรื่องการทำนายเสี่ยงน้ำปัจจุบันมีการใช้หลักทางวิทยาศาสตร์ช่วยคำนวณเรื่องน้ำในป็นน้ำฝนที่จะตกมากหรือน้อย เป็นต้น

๒. การประกอบอาชีพ คือเมื่อในอดีตชุมชนประกอบอาชีพเกี่ยวกับการทำป่าไม้จึงมีการใช้ช้าง แต่ในปัจจุบันทางรัฐบาลเข้ามาดูแลไม่ให้มีการตัดไม้ จึงทำให้ชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ

จากเดิม เปลี่ยนเป็น ทำไร่ ทำนา ทำสวนแทนรวมทั้งเทคโนโลยีที่เข้ามามีผลให้การประกอบอาชีพเปลี่ยนไป

๓. การเมืองท้องถิ่น คือเมื่อมีหน่วยงานของรัฐเข้ามามีส่วนร่วมในของประเพณี เข้ามาช่วยเหลือในเรื่องของงบประมาณ จึงทำให้รูปแบบของประเพณีมีการเปลี่ยนแปลงไป เช่น มีการประกวดนางสาวแห่งน้ำ มีนักร้องชื่อดังเข้ามา ทั้งนี้หน่วยงานของรัฐหวังเพื่อให้ชุมชนอื่นได้รู้จักประเพณี แต่ไม่ได้รักษาคุณค่าของประเพณีไว้

๔. การท่องเที่ยว คือเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามา ในส่วนของทางองค์การบริหารส่วนตำบล จึงอยากให้ประเพณีเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น จึงได้หากิจกรรมที่น่าสนใจเข้ามารวมในประเพณีนี้ด้วย ทำให้รูปแบบพิธีกรรมแบบดั้งเดิมมีการเปลี่ยนแปลงไป

๕. วัฒนธรรม คือเมื่อชุมชนได้รับวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาก็จะนำมาเปลี่ยนรูปแบบของพิธีกรรมดั้งเดิมไป

อภิปรายผล

จากที่ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาเกี่ยวกับประเพณีแห่น้ำช้าง ตำบลนาพูน อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ มีทั้งผู้ที่เห็นด้วยกับการที่องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาเกี่ยวข้อง และไม่เห็นด้วยในบางส่วน คือเมื่อมีองค์กรของรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องมีทั้งข้อดีและข้อเสีย คือประเพณีบางส่วนหายไป ความขลังและความศรัทธาของประเพณีลดน้อยลง ค่าของประเพณีลดน้อยลง ข้อดีคือทำให้ชุมชนอื่นๆ ได้รู้จักประเพณีแห่น้ำช้างมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยเองเป็นคนในชุมชน ก่อนข้างที่จะไม่เห็นด้วยที่ทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดได้เข้ามามีส่วนร่วมในส่วนของตัวเองพิธีกรรมนี้ จึงมีแนวทางหรือข้อเสนอแนะในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ประเพณีนี้ไว้ดังนี้

เมื่อทางชุมชนขาดองค์การบริหารส่วนตำบลก็จะมีงบประมาณในการจัดประเพณีและใช้เงินชาวบ้าน แต่เมื่อองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาประเพณีดั้งเดิมเก่าแก่บางส่วนก็จะหายไป ถ้าแบ่งกันคนละครึ่งทางหรือจุดกึ่งกลางระหว่างชุมชนกับองค์การบริหารส่วนตำบล คือ ให้ชุมชนรับเงินสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลแต่ใช้งบประมาณในเรื่องอื่นแทนการจ้างหมอสู่ขวัญที่เป็นนักร้องที่มีชื่อเสียง และใช้หมอสู่ขวัญที่เป็นหมอชาวบ้านเพื่อให้เกิดความขลัง ความศรัทธามากยิ่งขึ้นและยังเป็นการสืบทอดพิธีกรรมสู่ขวัญของชาวบ้านได้

แต่ทั้งนี้ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษยังคงอยู่กับคนในชุมชนตลอดไป รุนสู่ขวัญไปเรื่อย ๆ เพราะชาวบ้านยังคงเชื่อว่าบรรพบุรุษรุ่นหลังยังคงคอยรักษา ปกป้องดูแลลูกหลานไม่ให้มีภัยอันตรายใด ๆ

และเป็นที่เคารพของลูกหลาน ถึงจะมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยแต่ชาวบ้านจะยังคงปฏิบัติประเพณีนี้ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

๑. จากผลการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงคุณค่าประเพณีแม่น้ำช้าง ตำบลนาพูน อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่” พบว่าประเพณีแม่น้ำช้างเป็นประเพณีที่สำคัญของตำบลนาพูน จึงควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในตัวพิธีกรรมให้มากยิ่งขึ้นได้แก่ การจัดเตรียมพิธีกรรม การจัดทำบายศรี การเข้าร่วมพิธีเสี้ยงทายน้ำ เป็นต้น เพื่อก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน ความสามัคคีกันชุมชน ถ้าหากเยาวชนได้มีการเข้าร่วมในพิธีกรรมมากยิ่งขึ้น จะทำให้เข้าถึงการประกอบพิธีกรรมแม่น้ำช้าง และเห็นถึงความสำคัญในตัวพิธีกรรม ส่งผลให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของพิธีกรรมของตำบลนาพูนมากยิ่งขึ้น

๒. งานวิจัยนี้สามารถเป็นแบบอย่างของประเพณีที่กำลังค่อยๆ เริ่มเสื่อมคุณค่าของประเพณีลงไปและเป็นแบบอย่างการสื่อสารของคุณในชุมชนโดยใช้ประเพณีเป็นสื่อกลางความสามัคคี ความรักในชุมชน รักในบรรพบุรุษ ประเพณีแม่น้ำช้างนี้ในปัจจุบันไม่มีช้างให้ใช้งานแล้วแต่ยังคงรักษาประเพณีไว้ให้แก่ลูกหลานได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นรุ่นๆ โดยการนำเอาประเพณีมาประยุกต์ให้เข้ากับปัจจุบันแต่ยังคงพิธีกรรมเดิมไว้

๓. จากปัญหาในการทำวิจัยในครั้งนี้คือ การเข้าถึงกลุ่มผู้ประกอบพิธีกรรมหลักอันเนื่องมาจากผู้ที่เข้าไปศึกษาไม่รู้รายละเอียดของพิธีกรรมทำให้ไม่รู้กลุ่มเป้าหมายว่าควรสอบถามจากผู้ใด ตัวผู้วิจัยเองเป็นคนในพื้นที่เองจึงหาผู้ประกอบพิธีกรรมได้ง่าย และกลุ่มตัวอย่างค่อนข้างไม่มีเวลาให้สอบถามรายละเอียดมากนักจึงทำให้ยากต่อการสอบถาม

๔. งานวิจัยครั้งนี้ไม่ได้เจาะจงกลุ่มผู้อาศัยอยู่นอกตำบลที่เข้าร่วมพิธีกรรม ในการศึกษาครั้งต่อไปผู้วิจัยจะศึกษากลุ่มผู้อาศัยนอกชุมชนที่เข้าร่วมพิธี เพื่อศึกษาถึงการเข้าถึงพิธีกรรม ความเชื่อของพิธีกรรมของคนภายนอกชุมชน และการเผยแพร่ของพิธีกรรมแม่น้ำช้างนี้เป็นอย่างไรบ้าง ผู้อาศัยภายนอกชุมชนมีส่วนร่วมในการสืบทอดพิธีกรรมของชุมชนหรือไม่ อย่างไร

๕. เนื่องจากประเพณีมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการสืบทอดประเพณีไว้ จึงทำให้เห็นว่าในอนาคตประเพณีจะมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตว่าประเพณีมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร คุณค่าของประเพณีจะยังคงอยู่หรือไม่ ผู้สืบทอดประเพณีจะมีกลุ่มเยาวชนเข้าร่วมพิธีกรรมหรือไม่ และผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะเป็นคนในชุมชนเองหรือมีกลุ่มภายนอกชุมชนเข้าร่วมพิธีกรรมมากยิ่งขึ้นหรือไม่อย่างไร

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. ๙ เส้นทาง ๙ วิถีแห่งอารยธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการ
โรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๖.
- กุลธิดา อุบุรณกุล. กระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต. ปริญา
นิเทศศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๕.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. สื่อพื้นบ้านศึกษาในสายตานิเทศศาสตร์. กรุงเทพมหานคร :
ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๕๔.
- _____. สื่อเก่า สื่อใหม่ ใจเชื่อมร้อย. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๕๔.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยด้านการบริหารจัดการจัดการวัฒนธรรม
แบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๕๓.
- _____. การบริหารจัดการวัฒนธรรมพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมด้วยนวัตกรรมการวิจัย.
กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๕๓.
- กาญจนา แก้วเทพ. เมื่อสื่อส่องและสร้างวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : บริษัท โรงพิมพ์ศาลาแดง
จำกัด, ๒๕๕๕.
- _____. เมื่อสื่อพิธีกรรมเป็นลำนํ้าแห่งความสุข. กรุงเทพมหานคร : บริษัท โรงพิมพ์ศาลาแดง
จำกัด, ๒๕๕๙.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงาน
เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์
เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดแพร่. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๒.
- บุษบา สุธร. เอกสารการสอนชุดวิชาการสื่อสารกับการพัฒนา communication and
Development. นนทบุรี. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชสาขาวิชานิเทศศาสตร์ :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๕.
- สุพรรณิ สุธารี. บทบาทของสื่อพื้นบ้านต่อการพัฒนาสังคม กรณีศึกษา ตึกะฮูลูในจังหวัดปัตตานีและ
จังหวัดยะลา. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม. สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๖.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่. ฐานข้อมูลศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาในกลุ่มจังหวัด

ล้านนาตะวันออก. กรุงเทพมหานคร : ชูติมาพริ้นติ้ง(๒๐๐๔), ๒๕๕๓.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก. การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน

ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม กรณีศึกษาพิธีสู่ขวัญข้าว ตำบลเขาพระ อำเภอเมือง
นครนายก จังหวัดนครนายก. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวง
วัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๑.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช. การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและ

ชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม กรณีศึกษา ประเพณีสวดด้าน วัดพระมหาธาตุ
มหาวิหาร. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๑.